

Bokanmälningar

Douglass C North:

Institutionerna, tillväxten och välståndet

1993 års nobelpristagare i ekonomi, Douglass C North, har ökat vår förståelse av den institutionella förändringsprocessen och dess betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Hans arbete har försökt integrera ekonomisk historia och nationalekonomi. Den senare disciplinen har inte tagit hänsyn till institutioner och institutionella förändringar i tillräcklig utsträckning.

I sin bok *Institutionerna, tillväxten och välståndet* (SNS Förlag, Stockholm, 224 s) definierar North *institution* som de restriktioner som styr mänsklig aktivitet och samverkan. Dessa restriktioner består av såväl formella regler, dvs skrivna lagar, som informella begränsningar, dvs oskrivna lagar eller konventioner. Institutioner ses som ett medel att skapa ordning och minska osäkerhet i samband med byten på en marknad. Med hjälp av institutioner försöker North sedan förklara ett samhälles utvecklingsprocess. Från ett ekonomiskt perspektiv där marknader är förknippade med mycket höga transaktions- och informationskostnader är institutionerna utformade så att de mildrar sådana hinder för bytesverksamheten. Skillnaden mellan ekonomisk utveckling i olika länder tillskriver alltså North de institutionella förändringarna. Hans fram-

hävande av institutionerna och deras roll för den ekonomiska utvecklingen är ett viktigt bidrag till den neoklassiska ekonomiska teorin som inte beaktar den institutionella aspekten av ekonomin.

En institutionell teori måste baseras på individuella beslut för att kunna integreras med den neoklassiska teorin. Här modifierar North antagandena om rationalitet och perfekt information och inför istället imperfekt information. Detta i sin tur leder till en situation där agenterna har subjektiva och möjligen felaktiga modeller som styr deras beteende. Imperfekt information kommer också att resultera i mycket höga transaktionskostnader på en marknad där agenterna inte har kännedom om varandra. Kontrakten är förknippade med övervakningsproblem och de kommer alltid att medföra en grad av osäkerhet. Med detta resonemang har North rättfärdigat institutionernas betydelse som är att minska såväl transaktionskostnaderna som osäkerhet i samband med byten. Formella restriktioner är viktiga då de dels kan definiera tidigare informella restriktioner och dels modifiera redan existerande formella regler. De formella restriktionerna är nära knutna till staten, vilken är överlägsen i att se till att kontrakt efterlevs. Här uppstår dock ett dilemma: institutioner uppstår för att underlätta byten på marknaden, men deras förhållande till staten leder till att de kan bli ineffektiva. Därför bör de styrandes målfunktion också inkluderas i en institutionell teori utöver övriga individers. Detta komplicerar bilden då dessa två målfunktioner ofta är motstridiga. Staten

är endogen i den bemärkelsen att den består av individer som maximerar sin egen nytta, och denna kan skilja sig från den samhälleliga nyttofunktionen. Om byråkratens intresse är att maximera sin byråsbudget kan t ex skatteindrivning visa sig vara mer lönsamt ur statens intäktsperspektiv än att tillgodose effektiva äganderätter.

Definitionen på transaktionskostnader är emellertid kontroversiell och man kan också hävda att institutionerna i sig medför transaktionskostnader. Om institutioner reducerar transaktionskostnaderna proportionellt mer än vad de skapar, bör ett införande av dem vara välfärdshöjande. Som ett exempel kan nämnas rättssystemet som är en nödvändighet för att marknadsekonomin ska kunna fungera. Å ena sidan minskar det osäkerheten och underlättar byten, å andra sidan kan det konstrueras så att det uppmuntrar ett överutnyttjande som medför höga transaktionskostnader. Med andra ord, rättssystemet förväntas vara välfärdshöjande upp till en viss nivå, men därefter blir kostnaderna större än välfärdsökningen. Magee [1992] har t ex studerat frågan om det optimala antalet advokater för olika länder. Hans beräkningar tyder på att ett överskott på advokater ledde till en minskning i BNP, på grund av de negativa externa effekter som uppstod i form av räntesökande aktiviteter (dvs höga transaktionskostnader). Det är naturligtvis inte advokatycket i sig som ger upphov till snedvridningar, utan det är ineffektivitet i den institutionella ramen som gör sådant räntesökande beteende lönsamt.

En aspekt nära förknippad med institutioner är äganderätter, och North menar att väldefinierade äganderätter är en förutsättning för att byten ska uppstå. Diskussionen om förhållandet mellan institutionerna och äganderätterna är dock inte uttömmande. Föregår institutioner äganderätter eller är äganderätter en förutsättning för institutioner? North tar bara upp den första möjligheten, dvs han diskutere-

rar äganderätter *ex post*, den institutionella processen och institutionernas uppgift blir därmed att definiera och tillse äganderätterna.

Föreställningen att institutioner uppkommer i ett visst tillstånd är givetvis hypotetisk. Istället bör vi fokusera oss på förändringar i institutionerna. Man bör alltså utgå från en given institutionell nivå (effektiv eller inte) med vissa restriktioner som medför och bestämmer förändringsprocessen. I det här sammanhanget kommer äganderätterna att inkluderas och det är inte lätt att säga vad som föregick vad. Om äganderätterna är väldefinierade under den institutionella förändringen kommer utkomsten att sannolikt leda till en högre effektivitet i ekonomin. Äganderätterna är en del av omstruktureringen i institutionerna och därmed deras effektivitetsnivå avseende transaktionskostnader. Orsakssambandet går åt båda håll genom att institutionerna preciserar äganderätterna och äganderätterna medför institutionella förändringar.

Ett exempel på motsatsen kan illustreras av det forna Sovjetunionen, som karakteriserades av mycket utvecklade, men långt ifrån effektiva institutioner. Problemet var att institutionerna inte tillräckligt definierade och övervakade äganderätterna, troligen därför att äganderätterna från början var ineffektiva. Väl utvecklade institutioner kan därmed vara ett nödvändigt men kanske inte ett tillräckligt villkor för ekonomisk effektivitet.

I förändringen av institutionerna spelar, enligt North, organisationer av olika slag en viktig roll. Organisationerna är välstånds- och maktmaximerande men det betonas att de består av nyttomaximerande individer vilket är ett måste för att den institutionella teorin ska kunna förenas med den neoklassiska teorin. För att kunna reducera informations- och transaktionskostnader krävs investeringar i kunskap och färdigheter och dessa görs av organisationerna. Vilken sorts kunskap

som efterfrågas bestäms av den institutionella ramen som i sin tur påverkas av denna kunskap. På lång sikt påverkas därför också den ekonomiska utvecklingen. I sin strävan att maximera sitt välbefinnande investerar organisationerna i den kunskap som behövs och efterfrågas men ändrar samtidigt relativpriser i ekonomin (t ex faktorpriser och informationskostnader) och följaktligen incitamentsstrukturen. På detta vis har North gjort förändringarna i relativpriser endogena då de påverkas av organisationernas maximeringsbeteende.

Institutionerna kan antingen förändras gradvis över tiden eller språngvis genom krig, revolutioner eller liknande. Vad är det då som formar förändringarna i den institutionella strukturen? North identifierar två faktorer: transaktionskostnaderna och institutionernas tilltagande avkastning. Den förra faktorn resulterar, som nämnts, i efterfrågan på ökat kunskapsinhämtande, medan den senare tenderar att bevara befintliga institutioner. På så vis kommer tilltagande avkastning i institutioner att påskynda utveckling av institutionerna, men samtidigt göra större förändringar svåra. Om utgångsläget består av improduktiva restriktioner och imperfekta marknader kommer den tilltagande avkastningen att leda till att dessa tendenser förstärks. Detta fenomen använder North för att förklara negativ ekonomisk utveckling. Även om en intuitivt tilltalande analogi mellan teknologiska förändringar och institutionella förändringar görs, är inte det tilltagande avkastningsargumentet självklart.

Organisationerna kan ha två möjliga negativa effekter på den långsiktiga ekonomiska utvecklingen genom sin påverkan på institutionerna. För det första kan organisationer som bildas från improduktiva institutioner sträva efter att bevara denna ineffektivitet. För det andra kommer deras beslut inte alltid att leda till önskad utkomst eftersom de olika agenterna i organisationerna har egna subjek-

tiva modeller av ekonomin. Ju bättre approximation deras modeller är av verkligheten, desto lättare kan deras mål förverkligas. Om dessa mål är att öka produktiviteten blir därmed resultatet på den ekonomiska utvecklingen bättre, men om målen istället styrs av improduktivt räntesökande beteende så kommer detta ha en negativ effekt på den ekonomiska utvecklingen. Dessutom, ju bättre information de har, desto sämre blir utkomsten för samhället. Till sist påpekar North att individernas subjektiva modeller av ekonomin formas av kulturen i det samhälle individen lever i. Detta är också en orsak till att beslut och förändringar i institutioner ger olika utvecklingsmönster för olika ekonomier.

Sammanfattningsvis ger Douglass C Norths bok *Institutionerna, tillväxten och välbefinnandet* en god grund för fortsatt forskning. Hans grundläggande bidrag är att minska gapet mellan ekonomisk historia och nationalekonomi samt öka vår förståelse för begreppet institutionella förändringar.

Fil kand KARIN OLOFSDOTTER
B A RASHA TORSTENSSON
Nationalekonomiska institutionen
Lunds universitet

Referens

Magee, S P, [1992], "The Optimum Number of Lawyers – a reply to Epp". *Law and Social Security*, vol 17, s 667–693.